

HEEMKUNDE-KRING
'AMALIA VAN SOLMS'

Baarle-Hertog-Nassau

Heemkunde-kring 'Amalia van Solms' stelt zich ten doel zich actief bezig te houden met het erfgoed van onze gemeenten met de bedoeling:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor het nageslacht.

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit de historie van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen in de ruimste zin des woords.

Heemkunde-kring 'Amalia van Solms'
'HEEMHUIS'
Kerkstraat 4
2387 Baarle-Hertog

Bank: 10.38.94.969 Rabobank Baarle-Nassau
789-5615466-57 BAC Baarle-Hertog

Overname van artikelen of gedeelten ervan uit deze publikatie is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur.

Nieuwsbrief

Heemkunde-Kring "Amalia van Solms"

Baarle Hertog-Nassau

verschijnt 4x per jaar

losse nummer fl. 6,25/130 BF

Redactie: Fons Raeijmaekers

Redactieadres: "Heemhuis"

Tel: 699586

Kerkstraat 4

2338 Baarle Hertog

6e jaargang no.4

december 1991

INHOUD:

Voorwoord	A.Jacobs	114
Baarle-Nassau in beeld 1905-1929	J. Jansen et.al.	115
H. Eligius	A.v.Eijl-v.d.Klashorst	139
Heemkwis Rucphen	J. Wentink	140
Heemtuin		141
Vastenavondlied	H. van Boshoven	142
Mededelingen		143

NIEUWJAARSRECEPTIE: 5 Januari 1992, 19.00-21.00 u.

Het bestuur
wenst alle leden een
Zalig Kerstfeest
en een

Voorspoedig en plezierig 1992 !

1992

Voorwoord

In het teken van 1000 jaar Baarle.

Nu het bijna zover is om de boeken voor dit jaar af te sluiten blikken we terug maar tegelijkertijd ook vooruit. In het afgelopen jaar hebben we tal van activiteiten ontplooid richting leden en bevolking.

Dat we met deze activiteiten op het goede spoor zitten, blijkt uit de reacties die wij krijgen vanuit de bevolking maar ook van de lokale bestuurders. De belangstelling voor ons vijftienjarig bestaan heeft dit nog eens duidelijk bevestigd. Het verheugt ons dat er in ons ledental nog steeds een gestage groei zit. Het tweehonderdvijftigste lid komt in zicht en wij hopen deze mijlpaal in het komende jubileumjaar te bereiken.

Het jubileumjaar van onze gemeenschap nadert inderdaad met rasse schreden. Vooraleer we het weten is het 1992 en begint onze vereniging een jaar met tal van activiteiten. Dit zijn eigen activiteiten maar ook geven we ondersteuning aan activiteiten in het kader van 1000 jaar Baarle.

Wij hebben een goede aanzet gegeven met onze schitterende heemkalender 1992. Deze staat geheel in het teken van het jubileum van Baarle. Alle belangrijke personen en zaken met betrekking tot Baarle passeren de revue. Wij mogen ons verheugen in een goede belangstelling voor onze heemkalender.

De hoogtepunten voor onze vereniging in het komende jubileumjaar zullen ongetwijfeld zijn: het aanbieden van ons boek op 1 juni 1992 en de organisatie van het heemkamp in augustus.

Als voorzitter van deze bloeiende vereniging ben ik overtuigd dat dit inderdaad de twee hoogtepunten zullen worden in 1992.

Bij de eerste activiteit van het feestjaar doen wij al meteen een beroep op uw aller hulp. Duizend engelen bijeenbrengen in 't Heemhuis lukt alleen als we allemaal meewerken. Laten we daar mee beginnen zodat we straks kunnen zeggen :”...een koor van 1000 engelen zong...”

uw voorzitter
A.W.J. Jacobs

Baarle-Nassau in beeld : 1905-1929

Inleiding

In het schooljaar 1989-1990 zaten wij in het examenjaar van Mavo "De la Salle" in Baarle-Nassau. In het kader van het vak geschiedenis moest er een werkstuk gemaakt worden. In plaats van boeken over te schrijven, leek het ons interessanter zelf op zoek te gaan naar gegevens en zo te proberen zelf een stukje geschiedenis van onze omgeving tot leven te wekken. Samen met onze geschiedenisdocent Jos Janssen brachten we een bezoek aan het gemeente-archief van Baarle-Nassau, waar archivaris A. Zom ons aan de hand van voorbeelden liet zien wat daarin zoal te vinden was.

In de maanden daarna keerden wij regelmatig terug naar het archief om historisch feitenmateriaal op te diepen. Archivaris Zom had ons op het spoor gebracht van een reeks jaarverslagen van de gemeente Baarle-Nassau. In de gemeentewet van 29 juni 1851 werd in artikel 182 namelijk bepaald dat iedere gemeente jaarlijks een "uitvoerig en beredeneerd verslag van de toestand der gemeente" moest uitbrengen. Wij namen de jaarverslagen van 1905-1929 tot uitgangspunt voor ons werkstuk.

Hoofdstuk I bestaat uit een inventarisatie van gegevens over diverse onderwerpen, waardoor een fragmentarisch beeld ontstaat van een kwart eeuw gemeentelijke ontwikkelingen. In hoofdstuk II zijn een aantal bevindingen uit het eerste hoofdstuk wat nader onderzocht en hebben we geprobeerd deze in een wat bredere context te plaatsen. In een slothoofdstuk wagen we ons - met grote voorzichtigheid - aan het trekken van enkel conclusies.

Wij bedanken archivaris Zom voor de geboden hulp en het feit dat hij steeds voor ons klaar stond.

Samantha Arends, Bjorn Jansen, Nicky de Laat en Marianne de Swart (in overleg en samenwerking met Jos Janssen)

1. Demografische ontwikkelingen

In deze paragraaf brengen we in beeld welke ontwikkelingen er hebben plaatsgevonden in de samenstelling van de Nassause bevolking tussen 1905 en 1930.

Achtereenvolgens laten wij zien:

- het aantal inwoners per 1 januari van elk jaar
- de bevolkingstoename
- de bevolkingsafname
- het aantal geboorten
- het aantal huwelijken

Alle genoemde getallen geven absolute aantallen weer. Verder staat de letter 'M' voor mannen en de 'V' voor vrouwen.

Bevolking per 1 januari							
Jaar	M	V	B.S.	Jaar	M	V	B.S.
1905	1264	1103	2367	1918	1507	1355	2862
1906	1299	1179	2478	1919	1517	1356	2873
1907	1370	1202	2572	1920	1519	1355	2874
1908	1356	1217	2573	1921	1534	1369	2903
1909	1385	1228	2613	1922	1509	1358	2867
1910	1359	1226	2585	1923	1541	1347	2888
1911	1316	1184	2500	1924	1578	1362	2940
1912	1309	1215	2524	1925	1578	1379	2957
1913	1350	1224	2574	1926	1600	1404	3004
1914	1397	1243	2640	1927	1629	1429	3058
1915	1431	1286	2717	1928	1670	1449	3119
1916	1450	1296	2746	1929	1718	1478	3196
1917	1482	1311	2793	1930	1783	1482	3265

Tabel 1. Samenstelling van de bevolking 1905-1930

jaar	vestiging			geboorte			totale toename		
	M	V	tot	M	V	tot	M	V	tot
1905	88	100	188	40	42	82	128	142	270
1906	133	91	224	45	35	80	178	126	304
1907	79	63	142	35	38	73	114	101	215
1908	87	71	158	59	26	85	146	97	243
1909	96	88	184	41	27	68	137	115	252
1910	72	66	138	47	28	75	119	94	213
1911	82	63	145	23	46	69	105	109	214
1912	64	55	119	47	33	80	111	88	199
1913	91	65	156	36	40	76	127	105	232
1914	69	69	138	45	36	81	114	105	219
1915	70	52	122	36	31	67	106	83	189
1916	73	63	136	31	37	68	104	100	204
1917	82	95	177	30	42	72	112	137	249
1918	100	102	202	40	44	84	140	146	286
1919	122	114	236	48	41	89	170	155	325
1920	144	108	252	34	48	82	178	156	334
1921	122	77	199	48	41	89	170	118	288
1922	98	61	159	54	34	88	152	95	247
1923	117	71	188	59	51	110	176	122	298
1924	103	72	175	42	40	82	145	112	257
1925	120	84	204	52	40	92	172	124	296
1926	114	78	192	45	47	92	159	125	284
1927	94	62	156	52	36	88	146	98	244
1928	128	80	208	53	37	90	181	117	298
1929	148	88	236	57	40	97	205	128	333

Tabel 2. Bevolkingstoename door geboorte en vestiging

jaar	sterfte			vertrek			totale afname		
	M	V	tot	M	V	tot	M	V	tot
1905	16	9	25	77	57	134	93	66	159
1906	13	13	26	94	91	185	107	104	211
1907	18	15	33	110	71	181	128	86	214
1908	19	15	33	100	71	171	118	86	204
1909	32	11	43	131	106	237	163	117	280
1910	17	15	32	95	88	183	112	103	215
1911	20	16	36	92	62	154	112	78	190
1912	11	12	23	59	67	126	70	79	149
1913	19	16	35	61	70	131	80	86	166
1914	20	15	35	60	47	107	80	62	142
1915	30	15	45	57	58	115	87	73	160
1916	10	12	22	62	73	135	72	85	157
1917	14	15	29	73	78	151	87	93	180
1918	26	22	48	104	123	227	130	145	275
1919	14	23	37	154	133	287	168	156	324
1920	17	21	38	146	121	267	163	142	305
1921	16	17	33	125	91	216	141	108	249
1922	20	10	30	100	96	196	120	106	226
1923	19	11	30	120	96	216	139	107	246
1924	12	12	24	133	83	216	145	95	240
1925	18	9	27	132	90	222	150	99	249
1926	12	9	21	118	91	209	130	100	230
1927	17	13	30	88	64	152	105	77	182
1928	11	12	23	122	76	198	133	88	221
1929	24	31	55	116	93	209	140	124	264

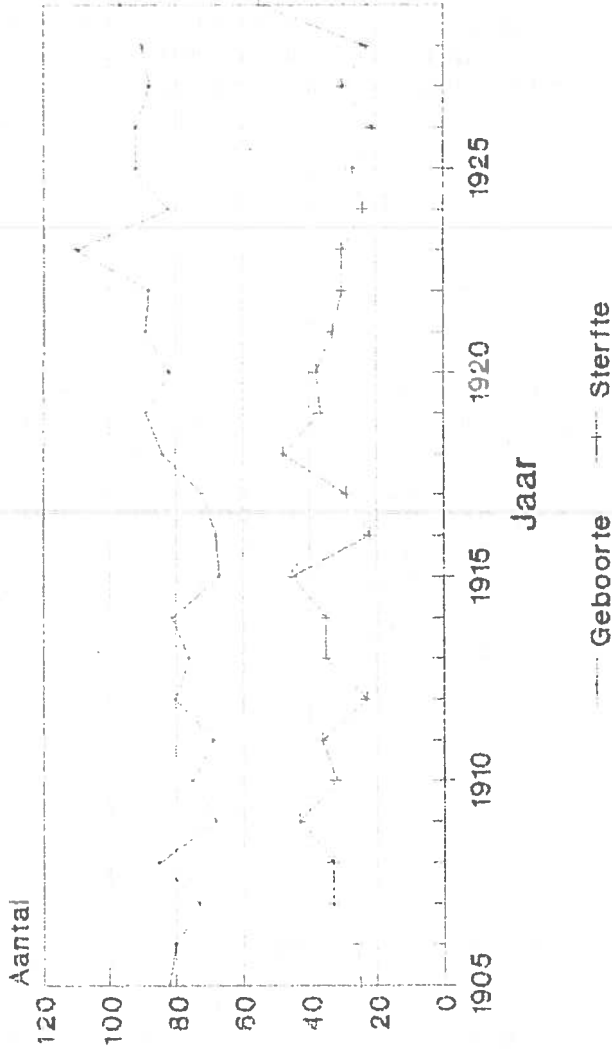
Tabel 3. Afname van de bevolking door sterfte en vertrek

jaar	levendgeboren			levenloos			totaal			gehuwd
	M	V	tot	M	V	tot	M	V	tot	
1905	40	42	82	1	1	2	41	43	84	16
1906	45	35	80	0	1	1	45	36	81	22
1907	35	38	73	2	4	6	37	42	79	12
1908	60	25	85	0	0	0	60	25	85	8
1909	41	28	69	0	1	1	41	29	70	12
1910	47	28	75	5	2	7	52	30	82	9
1911	23	46	69	4	2	6	20	16	36	15
1912	47	33	80	1	2	3	48	35	83	13
1913	36	40	76	3	3	6	39	43	82	15
1914	45	36	81	1	3	4	46	39	85	9
1915	36	31	67	2	1	3	38	32	70	10
1916	31	37	68	0	0	0	31	37	68	18
1917	30	42	72	4	1	5	34	43	77	21
1918	40	44	84	1	0	1	41	44	85	20
1919	48	41	89	0	0	0	48	41	89	18
1920	34	48	82	2	0	2	36	48	84	27
1921	48	41	89	0	1	1	48	42	90	27
1922	54	34	88	5	1	6	59	35	94	26
1923	59	51	110	2	0	2	61	51	112	23
1924	42	40	82	2	1	3	44	41	85	14
1925	52	40	92	0	0	0	52	40	92	21
1926	45	47	92	2	3	5	47	50	97	20
1927	51	36	87	1	2	3	52	38	90	18
1928	53	37	90	4	1	5	57	38	95	21
1929	57	40	97	5	0	5	62	40	102	29

Tabel 4. Geboorten en Huwelijken

Geboorte / Sterfte

Baarle-Nassau 1905-1929

Grafiek 2. Geboorte en Sterfte 1905-1929

2. Kiesgerechtigden

De onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal kiesgerechtigden voor de Tweede Kamer van de Staten Generaal (eerste kolom), de Provinciale Staten (middelste kolom) en de Gemeenteraad (rechtse kolom).

jaar	S.G.	PS.	GR.	jaar	S.G.	PS.	GR.
1905	259	259	259	1918	512	503	493
1906	271	271	271	1919	528	522	516
1907	278	278	278	1920	965	945	925
1908	305	305	302	1921	995	984	967
1909	306	306	304	1922	993	983	964
1910	290	290	287	1923	1016	1007	982
1911	290	290	290	1924	1027	1019	998
1912	292	292	291	1925	1063	1050	1020
1913	310	310	308	1926	730	239	83
1914	316	316	316	1927	1083	1075	1052
1915	309	309	309	1928	1112	1105	1082
1916	307	307	302	1929	1129	1117	1101
1917	322	322	303				

*Tabel 5. Overzicht kiesgerechtigden
Staten Generaal (S.G.), Provinciale Staten (PS.) en Gemeenteraad
(GR)*

We zien enkele opvallende 'sprongen' in het aantal kiesgerechtigden. Bij de grondwetswijziging van 1917 werd ook het algemeen mannenkiesrecht ingevoerd, waaruit de hogere getallen voor 1918 te verklaren zullen zijn. Doordat in 1919 de vrouwen bij wet het actieve kiesrecht krijgen, stijgt het jaar daarop het aantal kiesgerechtigden aanmerkelijk (bijna een verdubbeling).

3. Samenstelling van de gemeenteraad

In deze periode hebben op het gebied van het gemeentelijk bestuur enkele ingrijpende wijzigingen plaats. Dit is vooral het gevolg van de nieuwe kieswet van 1917.

Voor die tijd waren er om de twee jaar gemeenteraadsverkiezingen. Een derde deel van de raad (voor Baarle-Nassau betekende dat 2 of 3 personen) trad dan af. Elk raadslid werd dus voor 6 jaar gekozen.

De kieswet van 1917 bepaalde dat de gemeenteraad voortaan en bloc zou aftreden en dat elke vier jaar een volledige gemeenteraad gekozen zou worden. Voor het eerst gebeurde dit in 1919.

In de periode voor 1917 was ook de combinatie burgemeester en raadslid mogelijk. De door de Kroon benoemde burgemeester kan zich dus gewoon kandidaat stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Zo werd de heer Chr. Verheijen, sinds 23-1-1875 burgemeester van Baarle-Nassau, op 10-12-1904 in die functie opgevolgd door de heer C.E. Erzeij. Chr. Verheijen bleef toen nog wel raadslid. Nadat hij in 1906 overleed werd op 22-5-1906 C.E. Erzeij bij verkiezing ook aangewezen als diens opvolger in de functie van raadslid.

N.B. : Van 1905 tot 1930 had Baarle-Nassau op grond van het aantal inwoners steeds 7 raadsleden. In het overzicht hebben we in de verkiezingsjaren steeds alleen de namen van de nieuw-gekozenen opgenomen en de raadsleden die niet terugkwamen niet meer, zodat ook in die jaren niet meer dan 7 leden van de gemeenteraad genoemd worden.

50

Op 27 november 1991 vierden onze leden
Tinus van Gool en Mietje van den Brandt
hun Gouden Huwelijksfeest

Het bestuur wil het Gouden paar vanaf deze plaats nog
van harte gelukwensen met die mijlpaal in hun leven.

vervolg Raadsleden gemeente Baarle-Nassau 1905-1929:

	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
1.														
2.														
3.														
4.	RW	RW	RW											
5.	R	R	R	R	R	R	R	R						
6.	RW	RW	RW											
7.														
8.														
9.														
10.	R	R	R											
11.	R	R	R	R	R	R	R	R	R	R	R	RW	RW	RW
12.	R	R	RW	RW	RW	RW	RW	RW						
13.	R	R	RW	RW	RW	RW	RW	RW						
14.	R	R	R	R	R	R	R	R						
15.	R	R	R	R	R	R	R	R						
16.	R	R	R	R	R	R	R	R						
17.	R	R	R	R	R	R	R	R						
18.	R	R	R	R	R	R	R	R						
19.	R	R	R	R	R	R	R	R						
20.														
21.														
22.														
23.														

Toelichting bij lijst van gemeenteraadsleden:

R: Raadslid

RW: Raadslid en Wethouder

Bijzonderheden bij diverse raadsleden:

1: overleden in 1906 en bij verkiezingen vervangen door C.E. Erzeij op 22-05-1906.

3: heeft zich in 1909 niet meer herkiesbaar gesteld

5: heeft ontslag gevraagd in 1925

7: vertrekt naar Turnhout in 1910

8: burgemeester en raadslid

9: sterft in 1915

10: heeft ontslag gevraagd in 1916

12: i.p.v. Erzeij

13: i.p.v. Bruijninkx; gekozen op 24-11-1915; ontslag gevraagd in 1926

14: i.p.v. FL. Adams

18: i.p.v. Aerts

19: i.p.v. Meeuwesen

20: i.p.v. M. van Tilborg

21: i.p.v. P.A. Kriellaars

4. De voornaamste in de gemeenteraad besproken onderwerpen

In elk jaarverslag zijn opgenomen de "Beknopte en zakelijkeopgaven van de voornaamste in den gemeenteraad behandelde onderwerpen".

In de door ons bestudeerde periode van 1905 tot 1930 zien we een aantal opvallende zaken:

- het aantal vermeldenswaardige onderwerpen neemt in die periode sterk toe.
- De gemeentelijke overheid gedraagt zich geleidelijk steeds minder als een nachtwaker en gaat een steeds actiever beleid voeren.
- Het meest besproken onderwerp is onderwijs. In de jaren 1905-1930 staat 90 keer een zaak die betrekking heeft op onderwijs op de agenda voor een raadsvergadering. Natuurlijk komt dit vooral door het feit dat pas in 1917 het

bijzonder onderwijs financieel gelijk gesteld wordt met het openbaar onderwijs, waardoor de betrokkenheid van het gemeentebestuur met onderwijszaken geleidelijk gaat afnemen.

-Het item "wegen en bruggen" -53 keer op de raadsagenda- is een goede tweede.

-De rubrieken "gemeentepersoneel", "gemeentelijke verordeningen" en "financiën" vormden in diezelfde jaren respectievelijk 39, 35 en 29 keer gespreksstof voor de gemeenteraad.

-Daarnaast vinden we nog 15 keer elk van de beide onderwerpen "gemeentehuis" en "water/electriciteit" vermeld als agendapunt.

-De overige 60 punten die vermeldenswaardig gevonden werden zijn 'faits divers', variërend van een telefonisch gelukswens aan het koninklijk paar bij gelegenheid van de geboorte van prinses Juliana op 30 april 1909 tot de aanschaf van 9 'Saval'blusapparaten van 20 liter op 4 oktober 1929.

We belichten hierna enkele onderwerpen die tussen 1905 en 1930 in de gemeenteraad besproken werden afzonderlijk. Achtereenvolgens komen aan de orde: gemeentehuis, gemeentepersoneel, onderwijs, wegen en "uitzonderlijkheden".

4.1 Gemeentehuis

In 1905 besluit de gemeenteraad het oude raadhuis, vanwege ruimtegebrek, aan te bieden aan de Eerwaarde Paters van het H. Sacrament voor fl 4.500,-. Kennelijk hebben deze weinig interesse getoond, want ongeveer een half jaar later volgt een openbare verkoop, waarbij het hoogste bod fl 2.975,- bedraagt. Op 5 september 1905 besluit de raad de koop te bunnen aan de hoogste bieder, de weduwe J.P. van Loveren-van Gorp.

Parallel aan deze verkoop wordt de pastorie met tuin, eveneens gelegen aan de Singel, aangekocht van het kerkbestuur van Baarle-Nassau, teneinde daarin het nieuwe gemeentehuis te vestigen. De kosten bedragen fl 7.500,- exclusief overschrijvingskosten.

Ter financiering van deze aankoop en van de inrichtingskosten besluit de raad op 14 oktober 1905 om een deel van de 2,5 % inschrijving op het Grootboek van fl 8.500,- te verkopen.

Op 29 maart 1906 heeft de eerste zitting in de nieuwe raadzaal plaats.

Een deel van het gemeentehuis wordt in januari 1906 verhuurd als woning aan burgemeester Erzeij voor een periode van 3 jaar, tegen een huurprijs van fl 150,- per jaar. Het huurcontract wordt telkens met 3 jaar verlengd, waarbij de huurprijs gelijk blijft. Bij het aantreden van burgemeester Mensen huurt deze op 1 juli 1914 eveneens voor drie jaar woonruimte in het gemeentehuis, maar nu voor fl 175,- per jaar. Dit bedrag wordt overigens in 1917 weer teruggebracht naar fl 150,-, terwijl het drie jaar later opgetrokken wordt naar fl 225,- per jaar.

Op 7 augustus 1922 besluit de gemeenteraad de T.A.B.R.O.S.-barak aan de Alphenseweg van de heer Botermans uit Gilze te huren tot 1-8-1923, met het oog op de restauratie van het gemeentehuis. In het daaropvolgende jaar verzoekt burgemeester Mensen de raad om schadeloosstelling voor het gemis van het vrije genot van de door hem gehuurde woonruimte in het gemeentehuis tijdens de herstellingswerkzaamheden. In de vergadering van 24 september 1924 wordt hierop afwijzend beschikt.

4.2 Gemeentepersoneel

Veel raadsbesluiten in de periode 1905-1930 hebben betrekking op de benoeming (en het ontslag) van ambtenaren en overig personeel dat ten laste komt van de gemeentekas en op de vaststelling van hun jaarwedde of vergoeding (omdat politie en onderwijzend personeel t.z.t. een afzonderlijke bespreking krijgen, laten we deze hier buiten beschouwing).

De jaarverslagen vestigen onze aandacht op enkele saillante zaken:

-verhoging van salarissen, lonen en vergoedingen gebeurden vaak op voorstel van Gedeputeerde Staten. Daarnaast gebeurt dit op initiatief van het gemeentebestuur zelf of op eigen verzoek van de werknemer.

-verschillende functies worden gecombineerd, zoals:

*burgemeester en raadslid (tot 1914), (tweede) ambtenaar van de burgerlijke stand en commissielid (bv. voor schatting van de inkomstenbelasting)

*secretaris, gemeente-ontvanger en (eerste) ambtenaar van de burgerlijke stand

*raadslid, ambtenaar van de burgerlijke stand en commissielid (o.a. tot weering van schoolverzuim)

*gemeente-arbeider en rijksveldwachter

-soms zien we vergoedingen in natura, bv:

*veldwachter H. van Dun krijgt in 1905 een gratificatie van fl 25,- voor onderhoud van zijn rijwiel

*in 1906 wordt een verzoek tot verhoging van het weduwen- en wezenpensioen van onderwijzers door de raad afgewezen, maar staat zij toe dat hun kinderen gratis onderwijs genieten

*de salarisontwikkeling van nagenoeg iedereen die op de loonlijst van de gemeente staat, vertoont het volgende beeld: een zeer geleidelijke toename van 1905 tot 1918, gevolgd door een explosieve groei tot 1924, waarna het inkomenspeil enige jaren vrijwel gelijk blijft. Langs deze lijn is bijvoorbeeld de jaarwedde van de burgemeester opgelopen van fl 500,- in 1906 tot fl 2.750,- in 1926. Secretaris Dirven (tevens gemeente-ontvanger en eerste ambtenaar van de burgerlijke stand) begon in 1905 met fl 700,- en eindigde in 1925 met fl 3.565,-. Toen de heer van Gompel hem in 1926 opvolgde, werd het totale bedrag verlaagd tot fl 2.850,-. De jaarweddes van gemeenteveldwachter P. van Steenis en van gemeentewerkman P. v.d. Brandt bedragen in 1926 respectievelijk fl 1.400,- en fl 1040,-.

-het personeel dat in dienst was van de gemeente en door haar betaald werd, bestond behalve uit de "ambtenaren ter secretarie" uit een gemeente-ontvanger, gemeente-arbeider, gemeenteveldwachter, vroedvrouw, telefonistes (in het dorp en in Ulicoten), onderwijzend personeel aan de openbare scholen en een keurmeester van vlees.

4.3 Onderwijs

De periode 1905-1930 vormt een zeer turbulente tijd voor het onderwijs van Baarle-Nassau.

Hieraan liggen drie ontwikkelingen ten grondslag:

1. Door de grondwetsherziening van 1917 wordt het stichten van bijzondere scholen enorm vergemakkelijkt, aangezien de overheid daarvoor dezelfde financiële middelen beschikbaar gaat stellen dan voor openbare scholen. Dit leidt in het zuiden tot een enorme opkomst van katholieke scholen, ten koste van het openbaar onderwijs dat vaak zelfs geheel ter ziele gaat. We zien in die tijd ook diverse religieuze congregaties die zich geheel op het onderwijs richten. In Ulicoten en Baarle-Nassau zijn het de zusters Dominicanessen van Voorschoten die vanaf 1913 respectievelijk 1917 de katholieke

scholen gaan runnen. Vanaf 1930 gaan de broeders van de christelijke scholen een onderwijstaak vervullen in de lagere school.

2. De "elektrijken draad" die gedurende de eerste wereldoorlog (het bezette) België van (het neutrale) Nederland scheidt, zorgde ervoor dat de kinderen van Castelé niet langer over de grens, in Minderhout, naar school konden gaan. De gemeente is daardoor verplicht in Castelé zelf lager onderwijs te laten verzorgen.

3. Vanaf 1925 dringen bewoners van buurtschap 'De Grens' er bij de gemeente op aan om aan de grens een openbaar school te stichten.

Deze perikelen klinken door in de jaarverslagen van de gemeente Baarle-Nassau. Een selectie van in het oog springende raadsbesluiten op onderwijsgebied volgt hier.

Eerst m.b.t. punt 1, de opkomst van het bijzonder onderwijs:

27 maart 1907 : Het verzoek van het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap om over te gaan tot vernieuwing van de openbare school in het dorp (aan de Alphenseweg) wordt voor kennisgeving aangenomen.

1908 : Het kerkbestuur van Ulicoten krijgt de door haar gevraagde jaarlijkse subsidie van fl 250,- voor een nieuw op te richten bewaarschool.

maart 1909 : Wegens toename van het aantal leerlingen op de Openbare Lagere School in het dorp wordt besloten een onderwijzeres met akte nuttige handwerken op te roepen tegen een jaarwedde van fl 560,-.

april 1909 : Besluit tot aankoop van een perceel van 72,50 are grond achter de tuin van het gemeentehuis; te kopen van het Belgisch kerkbestuur voor fl 2.341,50 voor de bouw van een nieuwe school plus onderwijzerswoning, behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten.

18 mei 1909 : Mej. Cornelia Wackenhausen wordt benoemd tot onderwijzeres aan de Openbare Lagere School in het dorp met ingang van 1-6-1909.

21 januari 1910 : Besluit tot aankoop van een perceel bouwland van H. Joozen tegenover het station, zeer gunstig gelegen om er een nieuwe school met onderwijzerswoning te stichten, voor een bedrag van fl 1.200,-.

25 mei 1910 : Besluit tot openbare verkoop van de oude school met onderwijzerswoning in het dorp.

januari 1912 : De heer J.J. Wackenhausen wordt met ingang van 16 april 1912 : eervol ontslag verleend als schoolhoofd te Ulicoten wegens benoeming aan de Departementale Nutsschool te Eindhoven.

mei 1912 : De leegstaande onderwijzerswoning te Ulicoten wordt voor drie jaar verhuurd aan het kerkbestuur van Ulicoten voor fl 60,- per jaar.

13 juni 1912 : Besluit met ingang van 1 juni 1912 de openbare school te Ulicoten op te heffen omdat alle kindren zijn overgegaan naar de op die dag geopende nieuwe bijzondere school.

februari 1913 : Besluit tot verhuur van de openbare school en onderwijzerswoning te Ulicoten aan het kerkbestuur van Ulicoten met ingang van 15 maart 1913 voor 12 jaar voor respectievelijk fl 40,- en fl 60,-.

25 januari 1915 : Mej. A.J. Broeders (onderwijzeres te Diessen) wordt benoemd tot onderwijzeres aan de openbare school in het dorp.

5 september 1916 : De gemeente gaat een geldlening aan van fl 2.500,- voor het jaar 1918 aan het R.K. kerkbestuur van Baarle-Nassau voor de door haar kort daarvoor opgerichte (katholieke) bewaarschool. Het Ulicotens kerkbestuur ontvangt voor hetzelfde doel fl 50,- voor 1918. De vergoeding voor het hoofd van de school in het dorp voor het lesgeven in "de fransche taal" wordt verhoogd van fl 50,- tot fl 125,- 's jaars.

juni 1919 : Besluit de openbare lagere school met onderwijzerswoning in het dorp te verhuren aan de eerwaarde broeders van de christelijke scholen te Baarle-Hertog voor fl 600,- per jaar en de schoolmeubelen over te dragen voor fl 1.500,- om de school te kunnen doen overgaan in een bijzondere school.

1920 : De openbare lager school van Baarle-Nassau wordt opgeheven doordat alle leerlingen die deze school bezochten naar de R.K. bijzondere jongensschool zijn overgegaan. Deze is gehuisvest in de voormalige openbare lagere school, die het R.K. kerkbestuur van Baarle-Nassau van de gemeente gehuurd heeft tot 1 januari 1921 voor fl 225,-. Aan de leerkrachten van de openbare school, mej. H. Hendrickx en het hoofd de heer H. van Bussel, is wegens sluiting van de school, met ingang van 1 mei 1920 eervol ontslag verleend.

28 juni 1920 : Besluit tot aankoop van een perceel bouwgrond tegenover het station van wijlen mej. Marie Moonen, o.a. voor eventuele uitbreiding van de bestaande school.

11 november 1920 : Besluit tot publieke verkoop van de onderwijzerswoning in het dorp.

3 december 1920 : Ingevolge de nieuwe lager onderwijswet wordt besloten de schoollokalen van de R.K. jongensschool in het dorp in bruikleen af te staan aan het bestuur van het bijzonder onderwijs ingaande 1 januari 1921.

17 januari 1921 : de onderwijzerswoning met tuin in het dorp wordt gegund aan het R.K. kerkbestuur van Baarle-Nassau voor de prijs van fl 6.810,-.

1 september 1921 : Op het verzoek van het R.K. kerkbestuur om gelden beschikbaar te stellen voor de aanbouw en inrichting van twee nieuwe schoollokalen aan de meisjesschool in het dorp wordt met algemene stemmen afwijzend beschikt.

maart 1922 : Besluit de vergoeding art. 101 van de lager onderwijswet voor de bijzondere scholen voor 1922 vast te stellen op fl 6,- per leerling. Besluit een commissie in te stellen van plaatselijk schooltoezicht, bestaande uit de heren H. Joosen, J. Baijens, J. Luijben, A. Dirven en J.P. Jansen.

21 november 1922 : Besluit met ingang van 1 januari 1923 de voormalige jongensschool in het dorp in eigendom over te dragen aan het R.K. kerkbestuur van Baarle-Nassau.

5 december 1924 : Besluit tot verkoop van de onderwijzerswoning te Ulicoten aan het kerkbestuur aldaar.

12 februari 1926 : Voorgaand besluit wordt omgezet in "afstaan in bruikleen".

juni 1927 : Jongensschool Ulicoten alsnog overgedragen aan het kerkbestuur.

17 april 1929 : Besluit tot toekenning van een bedrag van fl 150,- voor inrichting van een klas voor het zevende leerjaar aan de meisjesschool in Ulicoten.

In bovenstaande raadsbesluiten steken twee jaartallen ver boven de andere uit: 1912 als het jaar waarin het openbaar lager onderwijs in Ulicoten wordt weggevaagd door het bijzonder (=katholiek) onderwijs en 1920 waarin datzelfde in Baarle-Nassau gebeurt.

Raadsbesluiten m.b.t. punt 2, het onderwijs in Castrelé :

27 maart 1907 : Het verzoek van het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap om een openbare school te Castrelé te stichten wordt voor kennisgeving aangenomen.

23 februari 1916 : De gemeente wordt van overheidswege verplicht een open-

bare lagere school op te richten in Castelré. Deze zal tijdelijk onderdak vinden in de noodkerk. Men besluit een schoolhoofd en een onderwijzeres op te roepen.

1 augustus 1916 : De noodkerk wodt gehuurd voor fl 3,- per week (2 schoollokalen). De heer H. Joosen wordt benoemd tot schoolhoofd in Castelré.

28 juni 1920 : Aan mej. Dahlhaus wordt op eigen verzoek, wegens benoeming elders, eervol ontslag verleend als onderwijzeres aan de openbare lagere school te Castelré.

30 december 1920 : Tot onderwijzeres aan de openbare lagere school te Castelré wordt met ingang van 1 januari 1921 mevr. A.J. Broeders, echtgenote van Ph. Harmsen, benoemd.

maart 1922 : Besluit een ondercommissie in te stellen voor de openbare lagere school te Castelré, zoals voorgeschreven in art. 1 van het K.B. van 31-12-1920.

18 juli 1925 : Besluit te verzoeken om machtiging de openbare lagere school te Castelré te mogen opheffen.

29 oktober 1925 : Besluit tot afwijzing van het voorstel om een onderwijskracht voor handwerken aan te stellen aan de openbare lagere school te Castelré.

12 februari 1926 : Besluit tot opheffing van de openbare lagere school te Castelré tegen 1 juli 1926.

21 mei 1926 : Besluit ontslag te verlenen aan de heer H. Joosen als hoofd van de openbare lagere school te Castelré tegen 1 augustus 1926.

april 1929 : Besluit tot een maximum van fl 30,- bij te dragen in de kosten van onderwijs van de kinderen uit Castelré die in Wortel naar school gaan.

We zien dat het gemeentebestuur met weinig enthousiasme en onder druk tijdens de eerste wereldoorlog een twee-klassige openbare lagere school in Castelré gesticht heeft. Na afloop van de oorlog bleek dat deze ook geen lang leven meer beschoren was.

Raadsbesluiten m.b.t. punt 3 : het onderwijs aan de Grens

8 april 1925 : Afwijzend beschikt op een verzoek van de bewoners Baarle-Nassau Grens tot stichting van een openbare lagere school aldaar.

11 september 1925 : Besluit tot stichting van een openbare lagere school ter

hoogte van Schaluinen voor de kinderen van de Grens.

juni 1927 : Besluit om (weer) afwijzend te beschikken op het (nieuwe) verzoek van bewoners van Baarle-Nassau Grens tot stichting van een openbare lagere school aan de Grens.

17 april 1929 : besluit tot aankoop van een gedeelte van het perceel G.528 van J. van Gool aan de Grens, om daarop een openbare lagere school te bouwen; de stichting was door Gedeputeerde Staten bevolen.

30 augustus 1929 : Voor de stichting van een openbare lagere school aan de Grens wordt een geldlening aangegaan van fl 10.000,-.

19 december 1929 : Het bouwen van de openbare lagere school aan de Grens wordt gegund aan J.J. Moeskops, aannemer alhier, voor de som van fl 8.835,-.

Ook hier zien we dat het gemeentebestuur voor de wet op de knieën moet en gedwongen wordt een openbare school te stichten. Deze openbare lagere school aan de Grens gaat in augustus 1930 van start onder het hoofdschap van dhr. C. Oudenhuijzen.

4.4 Wegen

Lezing van de raadsbesluiten m.b.t. aanleg en onderhoud van wegen, brengt een aantal interessante zaken aan het licht. We noemen er enkele:

-De grotendeels agrarische bevolking en de enorme uitgestrektheid van de gemeente brengen met zich mee dat het thema 'wegen' bijzonder vaak ter sprake komt in de gemeenteraad.

-Van 1906 tot 1912 worden jaarlijks grote delen van vergaderingen gewijd aan de aanleg van "een internationale kunstweg" van Baarle naar Poppel en van een zijtak van Groot-Bedaf naar Alphen.

-De jaren '20 vertonen een hausse in de verharding van zandwegen. Hoewel niet alle verzoeken om wegverharding door de raad ingewilligd worden, zien we dat in deze jaren toch de (voorbereidingen voor) aanleg van kei- en klinikerwegen ter hand genomen wordt voor wat betreft Oordeelsestraat tot Driehuizen, Oordeel-Heikant, (delen van) Heikant, Hoogstratensebaan, Strumpt, Maaykant, Hazenberg, Boshoven, de weg dwars door Castelré, Kievit, Veld-

braak, Keizershoek, Eikelenbosch en Gorpeind.

-Om de kosten van reparatie en verharding van wegen te kunne betalen, is het gemeentebestuur gedwongen regelmatig een geldlening aan te gaan. Maar men zoekt ook naar andere 'wegen' om het een en ander te kunnen bekostigen. zo besluit de raad in januari 1911 "met het oog op de meningvuldige zandwegen in deze gemeente aanwezig, die door hunnen slechten bodem niet voordurend dan met hooge kosten kunnen bruikbaar worden gehouden" tot invoering van een belasting in natura, bestaande uit het verstreken van hand- en spandiensten (weer ingetrokken m.i.v. 1-1-1932). In april 1912 besluit de raad tot bestrating van een gedeelte van de Kapelstraat, "mits aanpalenden en belanghebbenden voor eigen kosten de weg klaar maken voor bestrating en de klinkers ter plekke brengen". Voor de bestrating met keien van de in slecht toestand verkerende Oordeelsestraat wordt de aangrenzende eigenaren gevraagd fl 12.000,- van de in totaal op fl 34.000,- geraamde kosten te betalen.

-Veel wegen in Baarle zijn natuurlijk ook doorsneden door de grens. Hoe handelt het Nassaus gemeentebestuur als het bij de aanleg of het onderhoud van een weg een stukje België tegenkomt?

*Betreffende de aan te leggen verbindingsweg Groot-Bedaf-Alphen neemt de gemeenteraad in maart 1912 het besluit dat men de gemeente Alphen zal voorstellen de kosten te verdelen naar rato van het aantal meters op elks grondgebied. Baarle-Nassau zal daarbij de kosten van het in het tracé gelegen geëncloveerde Belgische gedeelte voor haar rekening nemen.

*In juni 1920 besluit de raad de in slechte toestand verkerende Oordeelsestraat met keien te bestraten tot aan de splitsing bij "de Roos". Van de in totaal op fl 34.000,- geraamde kosten zullen de aangrenzende eigenaren fl 12.000,- betalen en Baarle-Hertog fl 5.000,-. De gemeente Baarle-Nassau zal echter deze fl 5.000,- lenen "in verband met den lagen koers van het Belgisch geld". Ongeveer een jaar later (12 mei 1921) besluit de raad dat de gemeente Baarle-Nassau het aandeel van haar zustergemeente (groot fl 5.000,-) overneemt, omdat Gedeputeerde Staten het desbetreffend raadsbesluit (van 28-6-1920) niet goedkeuren, vooraleer de onderlinge regeling met Baarle-Hertog door de beide regeringen is goedgekeurd, waar niet op gewacht kan worden.

*In 1926 vat de raad het plan op de Katerstraat te gaan repareren. In de vergadering van 10 september 1926 wordt besloten dat Nassau de werkzaamheden zal (laten) uitvoeren, als Hertog de helft van de kosten draagt. Wat daarna precies gebeurt, is niet duidelijk, maar in haar vergadering van 18

juli 1928 (!) gaat de raad accoord met het voorstel van Baarle-Hertog over herstelling van de Katerstraat.

4.5 "Uitzonderlijkheden"

Tot besluit van deze paragraaf lichten we nog enkele aardige, merkwaardige, zeer tijdgebonden en onbegrijpelijke beslissingen uit de raadsbesluiten van 1905 tot 1930.

-1908 : "Met het oog op het veelvuldig voorkomen van de nonvlinder in de dennenbosschen onder de naburige gemeente Alphen en ter voorkoming dat die in deze gemeente schade zouden kunnen aanrichten, wordt besloten aan de commissie belast met het vangen deze vlinders eene bijdrage te verleenen van veertig gulden".

-30 april 1909 : Buitengewone zitting van de raad n.a.v. de geboorte van prinses Juliana. "Aan H.M. de Koningin en haar gemaal Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden alsmede aan H.M.Koningin-moeder worden aanstonds telegrafische gelukswensen door den Raad aangeboden. Ter Herinnering aan deze heugelijke gebeurtenis wordt besloten op den tiende dag na de geboorte op het marktplein in den Cingel een bruine beuk te planten en bij die plechtigheid uit te noodigen de onderwijzers met de schoolkinderen, teneinde die plechtigheid met eenige zangstukjes op te luisteren, alsmede hieraan toe te voegen een in een zinken doos gesloten oorkonde vermeldende de plechtige gebeurtenis van dien dag en die oorkonde onder den boom te begraven".

juli 1913 : "Wordt in beginsel besloten aan te sluiten aan de eerlang op te richten provinciale centrale".

5 september 1916 : "Wordt besloten tot het aangaan eener tijdelijke geldleening groot fl 2.500,- voor bijdrage 1/10 in de kosten van aanschaffing van levensmiddelen ingevolge art. 3 van de distributiewet 1916 en ...".

19 oktober 1916 : "Aan de alhier bestaande afdeling van den Noordbr. Christel. Boerenbond en aan de Tuinbouwvereniging St. Ludger wordt, op hun gedaan verzoek, een bijdrage voor 1916 en 1917 verleend voor ieder van vijftig gulden voor het oprichten van een land- en tuinbouwwintercursus".

28 oktober 1918 : "Wordt voor den tijd van 6 achtereenvolgende jaren ingaande 1 januari 1919 verlend, de overeenkomst met Dokter Govaerts voor het verleenen van Genees-, heel- en verloskundige diensten aan de armen en

behoeftigen die als armlastig door het gemeente- of armbestuur worden aangenomen”.

.....1920 : ”Wordt besloten aan te koopen een vroegere leerlooierij aan den Alphensche-weg met daarnaast gelegen perceel bouwgrond, om ingericht te worden tot veldwachterswoning met passantenlokaal, cellen en brandspuithuis”.

28 juni 1920 : ”Wordt besloten niet in te stemmen met het besluit van Ged. Staten tot oprichting van een waterschap ”De Dommel” en een request hiertegen in te zenden”.

24 juni 1921 : ”Op het verzoek van C. Huijgens om vermindering van staangeld voor zijn zweefmolen door hem betaald voor de kermis, wordt afwijzend beschikt”.

01 september 1921 : ”Aan de N.V. Hout- en Grondexploitatie Mij. ”Arbor” te Baarn wordt tot wederopzegging toe vergunning verleend voor het berijden van den Ulicootsche Weg met vrachtouto's die met de lading niet zwaarder wegen dan 9200 kg.

maart 1922 : ”Werd besloten vast te stellen eene verordening tot wijziging der algemeene Politieverordening, in verband met de oprichting van een vrijwillig Brandweercorps”.

09 december 1922 : ” Werd besloten adhaesie te betuigen aan het besluit van den Raad der gemeente Lisse tegen de invoering van den Zomertijd.

31 juli 1926 : ”Besloten op de rijwielpaden in de gemeente te eeniger tijd borden te plaatsen met het opschrift ”Rijwielpad.”

06 september 1927 : ”Besloten voorlopig afwijzend te beschikken op verzoek subsidie van den autobusdienst B-Nassau-Breda”. (Dit herhaalt zich op 23-07-1929).

23 juli 1929 : ”Aan de Commissie v/d viering der nationale feestdagen wordt een subsidie toegekend van f 25,-.”

22 juli 1927 : ”Besloten goed te keuren de concept-overeenkomst met de P.N.E.M. inzake electriciteitslevering”.

18 juli 1928 : ”Besloten te onderhandelen met verschillende buurten over electrificatie buitenwijken”.

4.6 Kontakten met Baarle-Hertog

De kontakten tussen Nassau en Hertog waren destijds spaarzamer dan tegenwoordig, maar evenmin altijd probleemloos.

De zustergemeenten gingen in die dagen kennelijk alleen met elkaar aan tafel als ze letterlijk op elkaars grondgebied kwamen. Dat was het geval met de aanleg en het onderhoud van wegen (zie & 4.4), maar ook met de electriciteitsvoorziening. Uit de jaarverslagen citeren we:

05 december 1924 : "... werd aan de gemeente Baarle-Hertog vergunning verleend tot plaatsing op- en het leggen van kabels en draden door en over grondgebied van B-Nassau, nodig voor de electrificatie van B-Hertog."

21 mei 1926 : "Besloten te informeren naar de mogelijkheid en condities om elektrisch licht te betrekken van B-Hertog".

20 oktober 1926 : "Besloten niet in te gaan op voorwaarden door B-Hertog gesteld inzake aansluiting aan hun elektrisch net in verband met het onbillijke dier voorwaarden voor B-Nassau".

Afgelopen periode zijn de volgende leden ons ontvallen:

Mevr. M. Van der Vloet-Tuytelaers † 23 juli 1991

DeHr. Leon Laurijssen † 10 oktober 1991
en zijn echtgenote:

Mevr. C. Laurijssen-Bressers † 1 november 1991

Het bestuur wenst betrokken families alle sterkte bij het verwerken van het verdriet bij dit voortijdige afscheid van hun dierbare familieleden.

De heilige Eligius

Wie weet welk attribuut deze bisschop in zijn rechterhand heeft? Zie tekening hieronder.

Mevr. van Eyl-van de Klashorst, Gen. Maczeklaan 36, tel. 9526

1 DECEMBER

DE HEILIGE ELIGIUS.

Heemkundequiz Rucphen

Op vrijdag 1 november j.l. vertrok 's avonds een monter gezelschap bestaande uit Ad Jacobs, Nicole en Ed Ragas, Bep en Henk Marcus en Joke Wentink vanaf het Heemhuis richting Rucphen. Doel was de tweede regionale heemkundequiz, ditmaal georganiseerd door de heemkundekring Rucphen. Opgevekt, want geheel niet op de hoogte van wat ons te wachten stond, kwamen wij daar aan. Algauw bleek dat wij de kleinste afvaardiging hadden. De andere verenigingen, die vorig jaar al meegedaan hadden, bestonden uit 10 tot 12 personen. De diverse heemkundeverenigingen, afkomstig uit het westelijk deel van Noord-Brabant, werden in tien ronden stevig aan de tand gevoeld d.m.v. zeer pittige vragen van algemene aard en gespecialiseerde vragen (over duiven b.v.). Na drie ronden werd steeds de tussenstand gegeven. Bij de eerste tussenstand stond 'Amalia' op de achtste van de 11 plaatsen. Maar het ging steeds beter en aan het eind stonden wij op een zeer verdienstelijke zesde plaats met slechts 5 punten achterstand op nr. 2. Winnaar werd, evenals vorig jaar de heemkundekring De Vierschaer uit Wouw.

Moe maar voldaan reden wij weer terug naar huis in de wetenschap dat volgend jaar deze leuke quiz in het kader van 1000-jaar Baarle door onze vereniging georganiseerd zal worden. U hoort daar nog nader over.

De volledige uitslag van de Heemkundekwis te Rucphen:

1.	De Vierschaer	Wouw	181 pnt.
2.	Land van Gastel	Oud-Gastel	159 pnt.
3.	Rucvenne	Rucphen	157 pnt.
4.	Broeder Christoffoor	Oudenbosch	156 pnt.
5.	Zevenbergen	Zevenbergen	155 pnt.
6.	Amalia van Solms	Baarle-Hertog-Nassau	154 pnt.
7.	Onder Baronie en Markiezaat	Sprundel	153 pnt.
8.	Roosendaal en Nispen	Roosendaal	150 pnt.
9.	Kruisland	Kruisland	137 pnt.
10.	Den Lande van Zegge	Zegge	134 pnt.
11.	Swerter Scive	Schijf	96 pnt.

J. Wentink

Heemtuin

Een heemkundekring heeft een zeer breed werkterrein. Zij dient aandacht te hebben voor zoveel mogelijk facetten van het huidige en vroegere leven in de eigen omgeving, waarbij zij probeert herinneringen aan het verleden voor later te bewaren. Dit doel kan beter bereikt worden naarmate meer actieve mensen zich bij de vereniging aansluiten.

Binnen het ledenbestand van heemkundekring 'Amalia van Solms' heeft zich een nieuw initiatief aangediend. Onze leden Geert en Hilde Adams willen een 'heemtuin' opstarten. Hun eerste daad is : het kweken dus bewaren! van uit de mode geraakte groenten en tuinbloemen, later eventueel uit te breiden naar fruitrassen, streekgebonden wilde planten, enz....

Het bestuur acht dit een werkelijk stukje heemkunde, waar een educatief element goed in ondergebracht kan worden en steunt het initiatief dan ook van harte. Samen met de werkgroep wil het bestuur dan ook uitzien naar een geschikte locatie. Wij zoeken daarvoor in de particuliere sector. De mogelijkheid dat een van beide gemeenten ons hierbij wil helpen, sluiten wij zeker niet uit. Beide instanties worden gevraagd naar de mogelijkheid van bruikleen van een lapje grond voor het opzetten van deze 'heemtuin'.

Wie ook wil meewerken aan dit project kan zich melden bij het secretariaat : 69 97 40 of op het Heemhuis, Kerkstraat 4, Baarle-Hertog.

Heemkunde-kring 'Amalia van Solms'
houdt op 5 januari 1992
haar traditionele nieuwjaarsreceptie
in het Heemhuis van 19.00 tot 21.00 uur

Alle leden en hun familieleden zijn van harte welkom !

Jeanne van Ginneken en Marcel en Lisette Gulickx zullen de aanwezigen weer verrassen met de naar oud recept bereide en gebakken wafels.

Vastenavondlied

wat wij zongen in de jaren 1920-1936

Vrouwke het is vastenavond
Ik kom niet thuis voor 's avonds
Dan heb ik nog een hoentje
En dat moet 's avonds aan
En als dat hoentje niet branden wil
Dan tintelt mijne duim
Ik ga dan naar de bureu
Daar laat ik mijn potje schuren
Dan ga ik naar de Fransen
Daar laat ik mijn potje dansen
Hier een stoel en daar een stoel
Op elke stoel een kussen
Vrouwke houwd oewe kinnebak stil
Want daar kan nog een spekkoek tussen
Daar kan nog wel een spekkoek tussen
Tussen de neus en tussen de kin
Daar kan nog wel een spekkoek in
Vrouwke laat hem naar hangen
Laat de korte maar hangen
Snij maar diep ,snij maar diep
Snij maar in mijne vinger diep
Ik heb gezongen en niks gehad
Snij een stukske van het varkensgat
Rommelpotserij ! Rommelpotserij !
Geef me een centje, dan ga ik voorbij.

H. van Boshoven

Nieuwe leden

Dhr. J. Vervoort, Zondereigen 73, Baarle-Hertog
L. Jansen, Désiré Geeraertsstraat 16, Baarle-Nassau
A.F Siemons, Hoogstratensebaan 75, Baarle-Nassau
J.P.M.M. Hendrikx, St. Annaplein 1, Baarle-Nassau
J. Pekaar, Houtakker 1, Baarle-Nassau
A.L.M. Voesenek, Zandakker 22, Baarle-Nassau

Lidmaatschap & abonnement Brabants Heem en Taxandria

Indien u uw abonnement op de tijdschriften Brabants Heem en Taxandria of uw lidmaatschap van onze heemkundekring wenst op te zeggen, gelieve voor het einde van dit jaar dit schriftelijk te melden op het Heemhuis, t.a.v. de penningmeester, Kerkstraat 4 2387 Baarle-Hertog.

Hulp gevraagd : onbekend telefoonnummer

Op de eerste zondag van november kwam ons jeuglid Bas Willemsen met een kalender uit 1945 aanzetten. De kalender was niet meer compleet. In de kalender stond het volgende telefoonnummer : 031-670066. Het telefoonnummer zou iets te maken kunnen hebben met postduiven. Aan de achterkant van deze kalender stonden namelijk allemaal namen van postduiven.

Bij de PTT konden ze ons helaas niet helpen. Zij hebben namelijk geen historische informatie beschikbaar. Wie kan ons en Bas Willemsen helpen met dit telefoonnummer. Graag een belletje naar 04257-8258 of 8275.

Bij voorbaat bedankt.

Publicaties te koop

De heemkundekring biedt de volgende publicaties te koop aan:

Baarle in de Branding	fl. 19.75	375 f
Vrouw in Verzet	fl. 19.75	375 f
Baarle in oude ansichten	fl. 14.90	275 f
Antoniteiten	fl. 25.00	475 f
Broeders in Baarle	fl. 5.00	90 f
Heilige Bernardus en de kerk van Ulicoten	fl. 5.00	90 f
Het onderwijs in Ulicoten (1803-1927)	fl. 2.50	45 f
Heemkalender 1992	fl. 5.00	90 f
Jaarboek 1991 Baarle in de middeleeuwen	fl. 25.00	450 f
voor leden	fl. 20.00	375 f

U kunt zich deze publicaties aanschaffen de eerste zondag van de maand op het heemhuis van 11.00-1300 uur of via telefonisch contact met het secretariaat 014/ 699740.

Nieuwsbrief-bestellers

Voordat u de nieuwsbrief kunt lezen, moet hij bezorgd worden: een ideale taak voor mensen die overdag of 's avonds graag een frisse neus halen.

Wie ook enkele nieuwsbrieven wil rondbrengen in zijn of haar buurt, kan zich melden bij het secretariaat: 014/ 69 97 40 of steek een briefje in de bus van het heemhuis Kerkstraat 4 Baarle-Hertog.

Openingsdagen archief gemeente Baarle-Nassau

Streekarchivaris A.M.C. Zom zal op de volgende data in het gemeentearchief van Baarle-Nassau te consulteren zijn van 10.00 uur tot 16.30 uur en dit telkens op maandag en dinsdag :

20 en 21 januari

17 en 18 februari

De resterende data van 1992 zullen in de volgende nieuwsbrief afgedrukt staan. Het centrale kantoor en de studiezaal van het Streekarchivaat te Oosterhout zijn dagelijks voor het publiek geopend. Bezoekadres: Torenplein 10 (De Bussel) Oosterhout. Correspondentieadres: postbus 10150 4900 GB Oosterhout. Bij afwijking van het dagrooster kan geïnformeerd worden op het kantoor van het Streekarchivaat tel. : 01620-89895 of 89896.

Helpers schoonmaakploeg

Het heemhuis is een oud en waardevol gebouw. Stof en spinnewebben hebben echter weinig ontzag voor dit monument. Aan schoonmakers heeft men altijd en overal tekort. Wie wil een handje meehelpen aan het zuiver houden van het heemhuis? Ter ondersteuning van deze bezige bijen werd onlangs nog een stofzuiger aangeschaft.

U kan zich aanmelden bij Ineke van Strijp-van der Bok, tel. 699525.

Een koor van 1000 Engelen

Onze traditionele Kersttentoonstelling wordt dit jaar een heel bijzondere. Antoon van Tuijl is op dit moment bezig om 1000 Engelen bij elkaar te sprokkelen om daarmee tijdens de Kerstdagen de aandacht te vestigen op de Boodschappers uit de Hemel. Zij waren het die de allereerste Kerstnacht in Bethelem zongen: 'Gloria in Excelsis Deo'. Elk jaar opnieuw herdenken we die eerste Kerstnacht en dit keer staan deze bringers van de Blijde Boodschap eens in het zonnetje. Dat het er 1000 moeten worden heeft natuurlijk alles te maken met 1000-jarig bestaan van Baarle in het Nieuwe Jaar.

Alle soorten Engelen zult u in deze unieke tentoonstelling aantreffen. Zelfgemaakte Engelen van papier, van gips, van wol, van watten, van hout enfin u bedenkt het maar. Ook gekochte Engelen zijn van de partij, maar ook getekende bijvoorbeeld. U moet deze tentoonstelling maar met eigen ogen gaan zien en horen !

'Een koor van 1000 Engelen.....' is te zien op:

zondag	22 december	van 11.00 tot 16.00 uur	
donderdag	26 december	van 11.00 tot 16.00 uur	
zondag	29 december	van 11.00 tot 16.00 uur	
zondag	5 januari	van 19.00 tot 21.00 uur	

Arme Amalia (6)

De inkt van ons vorige artikeltje over nieuwe aanwinsten was nog niet droog of Gust Haagen bracht weer een paar nieuwe tolln mee voor het kinderhoekje.

Dat is er nog steeds niet, maar het komt er vast en zeker, vooral als onze leden nog wat meer leuke jeugdspelletjes (in bruikleen) willen afstaan.

Een grote aanwinst aan voorwerpen is binnengekomen via Ineke van Strijp. Zij bewaarde uit de nalatenschap van haar tante, juffrouw Govaerts z.g., een grote hoeveelheid leuke spulletjes. We noemen er een aantal, om u een indruk te geven.

Enkele zeer aparte Weckflessen, een dikwandige beugelfles, twee kruiken (een ronde en een platte), een grote witte geëmailleerde schenkan, een interessante verzameling blikken sigaren- en sigarettendozen en -doosjes, twee verchromde waterketels, een mooi klein brilledoosje, twee pijpen, twee wandelstokken, een wafelijzer, wilgetenen mand, een houten weefraam en een fraaie messing paraplubak die inmiddels door een van onze leden keurig netjes is opgepoetst.

In de huiskamer en keuken van ons Heemhuis zijn enkele van deze voorwerpen al te bewonderen. Andere voorwerpen kunnen gaan dienen om van tijd tot tijd eens wat anders te laten zien. Bovendien zijn er best wat zaken bij die voor bepaalde thematentoonstellingen nog eens van pas zullen komen. Weet u wat er ook bij zat ? Een echt origineel sigarenkistje waar op staat: 'Roekt Baarle's Roem'. Kom daar nog maar eens aan. Wij nu dus wel!

Zo zie je maar... als de spulletjes van oude mensen opgeruimd worden dan is de afvalbak of de brandstapel vaak wel de gemakkelijkste manier van opruimen. Even denken aan het Heemhuis is echter veel beter. Amalia is er voor om herinneringen te bewaren.

Fam. Govaerts hartelijk dank.

Antoon van Tuijl

Een stukje dagboek (2)

Zoals u uit mijn eerste 'dagboek fragmenten' hebt kunnen lezen, vertrok ik op 27 augustus 1948 naar Heernstede. Ik had na mijn terugkeer uit Egypte in 1946 twee jaar gewerkt aan de lagere school van Baarle-Nassau. Maar tijdens de zomervacantie van 1951 klampte de toenmalige Provinciaal- overste mij aan met de vraag of ik weer naar Baarle zou willen vertrekken, aangezien men mij daar nodig had om frans en engels te geven op de St. Ireneus ULO-school. Broeder Johan troostte me wel een beetje toen hij zei: 'Je verblijf in Baarle zal maar één jaar duren en dan kom je weer terug in Heernstede'. Maar ook zijn plannen klopten niet, want ik verbleef toen in Baarle van 1951 tot 1960.

Ik was 36 jaar geworden en ik was echt, zoals men dat pleegt te noemen, in de kracht van mijn leven. In die jaren gaf ik frans, engels en godsdienst op de ULO en gedurende 2 jaar frans in de twee laagste klassen van de Kweekschool. Het 'klooster' van Baarle vonkte in die dagen van het leven; ik zou bijna willen zeggen van het bruisende leven. De gesloten gemeenschap, die 'alleen voor eigen teelt had gewerkt' om broeders op te leiden, zoals ik dat gekend had vanuit mijn eigen jeugd, had nu haar deuren wijd opengesteld voor de buitenwereld. Op de St. Ireneus ULO zaten onze juvenisten, maar ook de jongens uit de gemeente Baarle-Nassau en Hertog en uit de omliggende dorpen! Op onze kweekschool zaten nu, behalve onze jonge broeders, jongelui vanuit heel Nederland; zelfs enkele Arubaanse jongens hadden hun verblijf in het dorp Baarle gevonden: Silvio Emerencia, Dominico Tromp, Simeon Frank, Esteban Solagnier en Edward Bennett.

Bij onze juvenisten waren ook vier jongens overgekomen vanuit dat mooie eiland: Oscar Wernet, Tojo Young, Jopie Schwengel en Guan Eduardo. Het prille leven schalde je tegemoet van de vroege morgen tot de late avond

Namen vliegen door je hoofd: namen als Ansems, van Beckhoven, van den Broek, van Draanen, en van Ginneken; Graumans en van haeren, de Janssens, met één s en met twee ssen; de Jong, Leuris, Manniën; Peeters en van Raak; de Swart en van Tilborg; Verboven en Verheijen; Willekens en Wolterbeek; Wouters, Schellekens, Kusters en van Vliet... Misschien dat sommige van deze namen al geschreven staan in de palm van Gods hand! Wie weet... Ik heb nog vijf cijferboekjes in mijn bezit, van tussen 1952 tot 1956! Het is onmogelijk al die namen neer te schrijven, want die litanie zou eindeloos langer zijn dan de litanie van Allerheiligen en die is al zo lang.

Wel heb ik de rapportcijfers van een ijverige student, die in 1952 in het eerste studiejaar van de 'binnen' MULO zat, even nagekeken. Hij heette Antoon van Tuijl en hij had op zijn eindrapport van dat schooljaar: voor Godsdienst een 8; voor lezen een 8; voor Nederlands een 8; voor Frans, Duits en Engels een 7; voor natuurkunde een 9. Een van de boekjes die wij moesten kennen voor het eindexamen Engels droeg als titel: 'In strange company' Ik weet er nu niets meer van, maar uit één van mijn agenda's haalde ik nog honderd vragen te voorschijn, waar de ijverige schooljeugd 'uit vier dagen' het antwoord op moest weten. De eerste vraag was 'Who is the author of this book?' en tot mijn grote schande moet ik erkennen dat ik dat na veertig jaar helaas niet meer weet!

Onlangs ontmoette ik hier in Oss, waar ik nog altijd functioneer als pastoraal werker, in de 'Art Gallery' van de Lievekamp de dichter Tojo Young, die in 1952-1953 in dezelfde klas zat als Antoon van Tuijl. Tojo is nu praktisch blind maar in zijn laatste gedichtenbundel 'Aan de horizon deelt zich de zon' toont hij zich een virtuoos in het klankenspel. Zoals hij de Nederlandse taal bespeelt! Maar Tojo had in 1952 al een dikke acht voor het vak Nederlands, dat toch niet zijn moedertaal was, want dat is zijn Arubaanse Papiamentó. Ook in die taal heeft hij een gedichten-bundel geschreven.

Zo tussen de jaren 1950-1960 heb ik 'het Klooster van Baarle' ervaren als een wereld vol enthousiasme. Onze diverse scholen puilden uit van de jeugd; de gangen en sportvelden galmden van het bruisende leven. Op 8 december 1952 voerde men het toneelstuk op van Jan de Hartog 'Schipper naast God', dat een overweldigend succes kende.

In het begin der vijftiger jaren toog ik iedere zaterdag namiddag naar Tilburg voor de hoofdakte studie, samen met Broeder Alexius Caelers, die daar de geschiedenis docent was. Janus Verhiel was er de pedagoog, terwijl de heer Kusters, hoofd der school in Gilze, er de Neerlandicus was. Als we dan 's avonds om 10 uur met de bus op de Singel terugkeerden, liepen we samen nog even bij Sander Loots binnen, om er een sigaartje te roken. Dat kon er best af bij Sander, want die had een prima tabakszaak.

Toen we echter op zaterdag 31 januari 1953 in Baarle uitstapten op de Singel, loeide en raasde er een storm over het dorp. Het was tien uur in de pikdonkere avond, de natte sneeuw viel in weelderige vlokken op ons neer. Ik moest met geweld sjorren en trekken om mijn toog en fladderende mantel bij elkaar te houden. De wind gierde fluitend door de toren van de Belgische kerk en moeizaam leunend tegen de westenwind kwamen wij doornat bij het klooster aan. Toen ik op zondagmorgen om 8 uur ging luisteren naar de ra-

dioberichten bij Pieter Baptist, een oud beroepsmilitair die bij ons fungeerde als conciërge, kon ik niet vermoeden welk een ramp het land getroffen had.

Op 6 februari 1953 schreef ik in mijn dagboek: 'In de stormnacht van zaterdag op zondag, van 31 januari en 1 februari braken in ons land talrijke zeedijken door. het gevolg daarvan was dat wij met angst en beklemming, met steeds toenemende spanning de berichten vernamen die ons de ellende en de omvang van de ramp mededeelden. Wat is er in die paar dagen een ellende en droefenis gekomen over ons arme landje: 1352 mensen, mannen, vrouwen en kinderen hebben tot nu toe het leven er bij gelaten. Maandag, dinsdag, woensdag, donderdag waren dagen, waarop men iedere minuut van de dag en van de nacht op de radio, de angstkreten kon horen van die tienduizenden mensen die in nood verkeerden: in West-Brabant, Zuid Beveland, Schouwen, Zeeuws-Vlaanderen, Noord-beveland, Goeree en Overflakkee, Duiveland, de Biesbosch en de eilanden onder Rotterdam. Oude Tonge: 200 doden; Stavenisse 300 doden. Het onmiddellijke gevolg van de ramp is geweest dat in de nacht van dinsdag op woensdag en van woensdag op donderdag er bussen met evacués in Baarle zijn aangekomen, ook bij ons in het klooster.

In 1960 zou ik Baarle gaan verlaten en kreeg een heerlijk Sabbathjaar in Rome, waar ik de onvergetelijke Paus Johannes XXIII meerdere malen mocht ontmoeten in de Sint Pieter. In dat jaar kwamen we met 63 broeders van de La Salle, uit praktisch alle landen van de wereld daar bij elkaar. Het werd een fijne tijd ... een tijd die je geestelijk en cultureel echt verrijkte.

En toen ik in juni 1961 in Nederland terug kwam, zei de toenmalige provinciaal: 'Gabriël, je wordt verwacht in Heemstede, want daar hebben ze een leraar frans en engels nodig, op de Sint Henricus ULO. Zo ging dat in het leven van een 'toenmalige' kloosterling.

Het moge jullie allemaal heel goed gaan in Baarle-Nassau, zowel als in Hertog ... een stuk van mijn hart ligt daar altijd nog.

Broeder Gabriël van de Linden,
Cuijk

Aanwinsten Bibliotheek

BRABANTSE almanak voor het jaar 1992

Gaanderen-Heeze, Gherre-Brabants Heem, 1991, 256 blz.

COUSIJNS, Jaak

De geschiedenis van het kapelleken Onze-Lieve-Vrouw-Troost in nood en de familie Gerardi.

Edegem, Kring voor Heemkunde, 1988, 38 blz.

DRIESEN, Hugo

Evolutie van de bevolking van Brecht, veertiende tot achttiende eeuw.

Brecht, Driesen, 1988, 77 blz.

FRANKEN, Harrie

Liederen en dansen uit de Kempen, een optekening.

Waalre, Stichting Brabants Heem, 1978, 607 blz.

GIDS voor bezoek aan St. Antoniuskerk Edegem.

Edegem, Kring voor Heemkunde, 1990, 8 blz.

JAARBOEK 1988-1989

Provinciale commissie voor geschiedenis en volkskunde/ onder redactie van: K. De Decker, W. Rombauts en M. Van den Berg. [auteurs: A. Keersmaekers et.al.]

Antwerpen, Provincie Antwerpen, 1991, 203 blz., ill., lit.opgn.

EEN KLOOSTER, EEN SCHOOL

Merksplas, Heemkundekring Marcblas, 1991, 396 blz., ill.

MéLOTTE, H.E.M. en J. MOLEMANS

Valkenswaard

(Noordbrabantse plaatsnamen, monografie dl. 1)

Heeze, Stichting Brabants Heem, 1979, 280 blz., ill., krtn.

OUDE volksverhalen opnieuw verteld. Alphense sagen uit overleveringen van pastoor Binck opnieuw verteld en bewerkt door Cees van de Wielen en geïllustreerd door Gerard Hardeveld

Alphen en Riel, Heemkundekring Carl de Roy, 1990, 72 blz., ill.

RIJKE oogst van schrale grond, een overzicht van de Zuidnederlandse materiële volkscultuur ca. 1700-1900. /Samenstelling: Charles de Mooij en Renate van de Weijer/

Zwolle, Waanders, 1991, 192 blz., lit.opg., reg.

SPAPENS, PAUL en KEES VAN KEMENADE

De grens gemarkeerd./foto's van Tim Hielkema/

Hapert, Kempen Pers, 1992, 288 blz.

STOEPKER, HENK

Graven naar het kasteel van Tilburg

Waalre, Stichting Brabants Heem, 1986, 184 blz., krtn., tekn.

Nuttige adressen:

Heemkunde-kring Amalia van Solms kent de volgende contactpersonen in de verschillende kerkdorpen:

Baarle: Nicole Ragas, Dr. Govaertsplantsoen 18, 2387 Baarle-Hertog, tel: 699740

Castelré: M. Hurks, Stoepe Steede 2, Castelré, tel: 04253-9719

Ulicoten: A. Willemsen, Heikantsestraat 3, Ulicoten, tel: 04249- 9352

Zondereigen: M. Versmissen, Zondereigen 46, Baarle-Hertog, tel: 633441

Belangrijk:

Telefoonnummers Ulicoten gewijzigd.

m.i.v. 10 december jl. zijn de abonneenummers in Ulicoten gewijzigd van drie cijfers in vier cijfers. Men dient voor het oude abonneenummer nu een 9 te plaatsen om het nieuwe abonneenummer te krijgen. Opletten dus!

Baarle 1000 jaar , 992 - 1992
Opening Feestjaar 1992

zondag 5 januari:

10.00 uur: H. Mis Remigiuskerk Baarle-Hertog

14.00 uur: Nieuwjaarsconcert Harmonie St. Remi

Landgoed Schaluinen

Toegang GRATIS

19.00 uur: Nieuwjaarreceptie Amalia van Solms
Heemhuis. Met verse wafels van M. Gulickx !

maandag 6 januari:

19.00 uur: Nieuwjaarsreceptie Gemeenten
met: presentatie Feestprogramma '92 aan bevolking

DRAAGBARE WATERBRON.

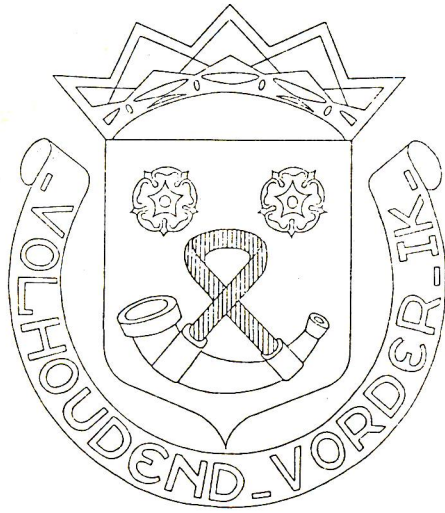
Steeds

méér mensen

drinken steeds méér

mineraalwater. Daarom komt

Bar-le-Duc als eerste in Nederland met een handig, licht, makkelijk mee te nemen 2-literpak. Niet van plastic, maar van karton. Een overvloedige bron laag mineraalhoudend, natuurlijk mineraalwater zonder koolzuur. En zo zuiver, dat het zelfs geschikt is voor de bereiding van babyvoeding. **BAR-LE-DUC**

Heemkunde-kring 'Amalia van Solms', Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog